

Основні напрямки наукового супроводження процесу реформування АПК Харківщини

Пріоритетним напрямком наукового супроводження процесу реформування АПК Харківщини має бути розроблення проблем, пов'язаних з проведенням структурних перетворень в АПК, зокрема проблеми корекції структурних змінних — виробничої структури (ВС), організаційної структури (ОС) та організаційної структури управління (ОСУ). Тому вчені економісти-аграрники повинні зосередити свої головні зусилля саме в цьому напрямку. А ефективність цих зусиль визначатиметься системою зв'язків науки з виробництвом. Отже, конструювання системи ефективних зв'язків науки з виробництвом є важливою передумовою наукового супроводження процесу реформування АПК Харківщини.

Все вищезгадане стало основою для виділення основних напрямків наукового супроводження процесу реформування АПК Харківщини колективом вчених економістів-аграрників ХДТУСГ:

1) опрацювання проблем, пов'язаних зі структурними перетвореннями в АПК та формування рекомендацій виробництву щодо їх здійснення;

2) поглиблене опрацювання проблем оптимізації ВС, ОС та ОСУ господарюючих суб'єктів АПК; формування рекомендацій виробництву щодо шляхів вирішення цих проблем;

3) пошук ефективних організаційних форм побудови системи зв'язків науки з виробництвом.

Нижче наведено перелік основних завдань, що підлягають вирішенню в межах кожного з перерахованих напрямків наукового супроводження процесу реформування АПК та перелік результатів вирішення цих завдань на факультеті менеджменту ХДТУСГ.

1. Проблеми, пов'язані зі структурними перетвореннями в АПК Харківщини та шляхи їх вирішення.

Основний зміст структурних перетворень зводиться до внесення змін в чинну структуру АПК, що склалася за часів командно-адміністративно-розподільної економіки з тим, щоб адаптувати її до умов змішаної, державою регульованої, соціально орієнтованої ринкової економіки. Головне завдання структурних перетворень — це корекція блоку структурних змінних ВС, ОС та ОСУ та структурних характеристик інших внутрішніх змінних господарюючих суб'єктів системи АПК. Структурні перетворення покликані створити сприятливі умови, за яких продуктивна ринкова поведінка безпосередніх товаровиробників утверджу-

ється, перетворюється на незворотну та стійко підтримується.

Особливо важливою є корекція ВС, ОС та ОСУ господарюючих суб'єктів АПК, яка складає основний зміст процесу організаційно-економічної реструктуризації АПК. Саме тому проблеми, пов'язані зі здійсненням структурних перетворень та організаційно-економічної реструктуризації АПК, зокрема, були в центрі уваги професорсько-викладацького складу факультету менеджменту ХДТУСГ.

Основний висновок, що випливає з досліджень проблем, пов'язаних зі структурними перетвореннями в АПК, проведених на факультеті менеджменту ХДТУСГ, такий: *динаміка організаційно-економічної реструктуризації визначається інвестиційним процесом*. Тому визначенню етапності організаційно-економічної реструктуризації має передувати розроблення науково-обґрунтованої програми інвестиційного процесу. А для цього в господарюючих суб'єктах аграрного сектора треба відновити практику перспективного планування. А зробити це треба так, щоб таке відновлення не було простим повторенням досвіду минулих років. Мова має йти про якісно нові перспективні плани. Рівень організації їх опрацювання має бути адекватним можливостям сучасних методологій та технічних засобів для їх здійснення і назва їх має бути новою — перспективні плани оптимального розвитку та розміщення виробництва.

До речі, в ході опрацювання перспективних планів оптимального розвитку та розміщення виробництва може бути використана імітаційна модель, похідна від загальної моделі економічної динаміки. Цю імітаційну модель опрацювали викладачі факультету менеджменту професор *Турченко М.М.* і доцент *Руденко О.П.* Рекомендації облдержадміністрації щодо подальшого розгортання структурних перетворень в АПК Харківщини містяться в підготовленій до видання брошурі «Реформування організацій аграрного сектора АПК Харківської області: здобутки та нові горизонти» (автори — *Мазоренко Д.І., Тищенко Л.М., Амбросов В.Я., Мазнів Г.Є., Турченко М.М.*)

2. Проблеми, пов'язані з оптимізацією ВС господарюючих суб'єктів АПК Харківщини

Нагадаємо, що ВС — це багатоаспектна ієрархічна сукупність галузевих утворень. Вона проявляється у певному сполученні цих останніх та в певному упорядкуванні системи внутрі-

шніх змінних, серед яких особливо значущими є такі, як матеріально-технічна база, задачі, технологія.

Зміст оптимізації ВС зводиться до оптимізації співвідношень між окремими галузевими утвореннями. У сучасних умовах найбільш продуктивними напрямками оптимізації ВС є оптимізація співвідношень:

- між тваринництвом і рослинництвом;
- між виробничими програмами окремих підкомплексів галузевих утворень та їх парками технічних засобів;
- між силовими та робочими машинами у складі парку технічних засобів.

Нагадаємо також і те, що найбільш значущими наслідками корекції ВС є екологічні та економічні. Так важливим економічним наслідком є гальмування та повне припинення руйнування гумусу в ґрунті та змиву гумусового горизонту на схиллових землях. Серед економічних наслідків дуже важливе значення матиме суттєве поліпшення показників продуктивності функціонування господарюючих суб'єктів АПК.

Важливим внеском ХДТУСГ у справу вирішення проблеми оптимізації ВС господарюючих суб'єктів АПК Харківщини було вирішення задачі оптимізації співвідношення між тваринництвом та рослинництвом господарств п'яти районів — Великобурлуцького, Кегичівського, Нововодолазького, Первомайського та Шевченківського на засадах договорів про творчу співдружність. Загальні задачі були реалізовані за допомогою комплексу програм для ЕОМ, опрацьованих професором *Турченко М.М.* і доцентом *Руденком О.П.* на рубежі 80-х — 90-х років. На жаль, з відомих причин запровадити в життя ці проектні пророблення поки що не вдалось. Але це не означає, що вони втратили свою актуальність. З метою привертання уваги широкого загалу керівників та спеціалістів господарюючих суб'єктів АПК Харківщини до проблеми оптимізації співвідношення між тваринництвом і рослинництвом професор *Турченко М.М.* підготував та надіслав до редакції газети «Слобідський край» статтю «Тваринництво Харківщини: вчора, сьогодні, завтра».

Не менш важливим вкладом ХДТУСГ у справу вирішення проблеми оптимізації ВС АПК Харківської області є виконання розрахунків оптимального складу парку технічних засобів для господарств аграрного сектору за допомогою методики, опрацьованої професором *Мазнівим Г.Є.* і розрахованої на використання ЕОМ.

3. Проблеми, пов'язані з оптимізацією ОС господарюючих суб'єктів АПК Харківщини

Нагадаємо, що ОС — це ієрархія взаємозалежних та взаємодіючих одна з одною формальних груп. Особливо важливу роль в життєдіяльності організації відіграють первинні формальні групи — первинні мікроколективи, укомплектовані безпосередніми товаровиробниками. Корекція ОС зводиться до здійснення департаменталізації — процесу створення формальних груп, здатних функціонувати у режимі малих та середніх суб'єктів колективного підприємництва, а також до виділення там, де можливо, окремих товаровиробників на індивідуальному підряді, здатних функціонувати у режимі індивідуального підприємництва.

Департаменталізація обов'язково повинна супроводжуватися процесами:

- з одного боку — делегуванням повноважень формальним групам та окремим товаровиробникам на індивідуальному підряді;

- з другого боку — інтеграцією малих та середніх суб'єктів підприємництва у виробничі агропромислові об'єднання корпоративного типу.

Результатом делегування повноважень має бути надання формальним групам статусу дивізій — глибоко автономних самоврядних підрозділів. Деякі з них за певних умов здатні трансформуватись у дочірні фірми, поява яких автоматично тягне за собою появу материнської фірми.

Результатом виробничої інтеграції має бути створення на території кожної сільської агломерації локального виробничого агропромислового об'єднання корпоративного типу на базі правонаступників колишньої крупно-технологічної усупільненої організації з неподіленою власністю — материнської та її дочірніх фірм, а також інших господарюючих суб'єктів.

Департаменталізація делегування та виробничої інтеграція є важливими передумовами успішного функціонування суб'єктів колективного та індивідуального підприємництва. Але успішним таке функціонування не буде доти, поки не буде створено підприємницьке середовище усередині організації.

Усі вищеперераховані заходи є важливими. Але вони мало чого дадуть, якщо не будуть супроводжуватись зусиллями щодо підвищення культурно-технічного рівня безпосередніх товаровиробників. Цілком зрозуміло, що середні та вищі навчальні заклади аграрного профілю не повинні залишатись осторонь від вирішення цього завдання. Виходячи з цього, студентам ХДТУСГ надається можливість оволодіння навиками висококваліфікованих робітників поряд з одержанням знань за освітньо-професійними програмами. Вже після завершення навчання на першому курсі сту-

денти одержують посвідчення тракториста-машиніста, електрика, оператора ЕОМ.

Під час проходження виробничих практик на наступних курсах студенти ХДТУСГ мають можливість брати участь у сільськогосподарських роботах у складі навчальної МТС, створеної при ХДТУСГ.

4. Проблеми, пов'язані з оптимізацією ОСУ господарюючих суб'єктів АПК Харківщини.

Нагадаємо, що ОСУ уявляє собою ієрархію органів управління, орієнтовану на забезпечення успіху організації, і є продуктом управлінських рішень керівництва цієї останньої, оформлених у вигляді відповідних нормативних актів.

Головною ознакою оптимальної ОСУ є її повне стикування з ОС, звичайно беззастережно оптимальною в даних умовах. Отже, позачерговим завданням корекції ОСУ завжди є і завжди буде конструювання та побудова такої ієрархії органів управління, яка б повністю співпала з оптимальною ієрархією формальних груп. Звичайно на цьому зупинятися не можна, адже перехід до оптимальної ОСУ ще не означає, що вона одразу запрацює гнучко, надійно та економічно. Щоб все це відбулось необхідно:

- укомплектувати органи управління персоналом, здатним застосувати сучасний менеджмент;

- оснастити органи управління сучасними технологічними засобами управління;

- сформувати та освоїти оптимальну модель формальних взаємозв'язків у сфері управління;

- сконструювати та освоїти оптимальний для даних умов варіант внутрішньогосподарського організаційно-економічного механізму.

Здійснити всі перераховані вище заходи можна буде лише за умови рішучої перебудови існуючої системи підготовки нових та перепідготовки наявних кадрів для сфери управління АПК. Особливої уваги заслуговує удосконалення перепідготовки наявних кадрів сфери управління АПК, яка може і має в подальшому відбуватися як з відривом так і без відриву від виробництва.

Виходячи з вищезгаданого, за останній час в ХДТУСГ здійснено цілий ряд заходів, які перераховані у зверненні ректора.

5. Система зв'язків науки з агропромисловим виробництвом у Харківській області: сучасний стан та перспективи розвитку.

З відомих причин система зв'язків науки з агропромисловим виробництвом у Харківській області, яка склалася та діяла за часів командно-адміністративно-розподільної економіки, на початку 90-х років прийшла до занепаду. Як відомо, її основними складовими були:

- 1) господарські договори господарюючих суб'єктів з науково-дослідними інститутами (НДІ) аграрного профілю та науко-

во-дослідними секторами (НДС) вищих навчальних закладів аграрного профілю;

- 2) договори про творчу співдружність між господарюючими суб'єктами АПК та НДІ й НДС вищих навчальних закладів аграрного профілю;

- 3) договори на лекційне обслуговування між господарюючими суб'єктами АПК та організаціями товариства «Знання»;

- 4) спеціальні періодичні видання та видання товариства «Знання»;

- 5) факультети підвищення кваліфікації середніх та вищих навчальних закладів аграрного профілю.

Зараз і у видимій перспективі господарюючі суб'єкти АПК мають реальну можливість використання лише другої та п'ятої складової колишньої системи зв'язків науки з агропромисловим виробництвом у зв'язку з незадовільним фінансовим станом. Саме це не дозволяє багатьом господарюючим суб'єктам АПК складати господарські договори з НДІ та НДС вищих навчальних закладів, користуватись послугами товариства «Знання», передплачувати періодичні видання. А використання другої та п'ятої складових системи зв'язків практично не потребує фінансування з боку господарюючих суб'єктів АПК.

До згаданих двох складових системи зв'язків науки з агропромисловим виробництвом слід додати ще й таку їх форму, як дорадництво, про яке вже йшлося у зверненні Д.І. Мазоренка. Ректор у своєму зверненні при переліку публікацій згадує про вісім книг надрукованих у 2000 році. Ось вони:

1. Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу. Колективна монографія у двох томах. Том I. За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є.Мазнева К.: ІАЕ 2000 — 732 с.

2. Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу. Колективна монографія у двох томах. Том II. За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є.Мазнева К.: ІАЕ 2000 — 676 с.

3. Амбросов В.Я., Войчук Г.І., Малій О.Г. Фінанси підприємств АПК / Рекомендації керівникам агроформувань Харківської області по виконанню Указу Президента України про створення інфраструктури аграрного ринку. — Харків — 2000 — 152 с.

4. Амбросов В.Я. та ін. Сільськогосподарська кооперація: суть та проблеми розвитку в Україні. — К.: ІАЕ УААН — 1999.

5. Турченко М.М. Організаційно-економічна реструктуризація аграрного сектора регіону. — Харків — Основа — 2000 — 230 с.

6. Амбросов В.Я. та ін. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва. — К.: ІАЕ УААН — 1999.

7. Турченко М.М., Азаров В.Н., Красноруцький О.О. Підвищення ефективності використання транспортних засобів господарської організації аграрного сектору АПК. — Харків.

8. Облік господарських операцій за новим планом рахунків. За ред. В.Я. Амбросова, Т.Г. Маренич. — Харків — 2000.

Ректор, Заслужений працівник освіти України, академік МАН ВШ Д. Мазоренко, перший проректор з навчальної роботи, доцент Тищенко Л.М., проректор з наукової роботи академік Заїка П.М., завідувач кафедри організації виробництва та менеджменту, професор Г.Є. Мазнев.